

PUOLA – MANNERHEIMIN TOINEN ISÄNMAA

Martti Turtolan kirja-arvostelu teoksesta Anna ja Jukka Soisalon-Soininen: *Mannerheim – Puolan vuodet* (2020)

Kirja-arvostelun julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, 2021.

PUOLA – MANNERHEIMIN TOINEN ISÄNMAA

Anna ja Jukka Soisalon-Soininen: *Mannerheim – Puolan vuodet*. Readme.fi 2020. 364 sivua. Kuvitettu.

Kysyn vuonna 2016 ilmestyneen Mannerheim-kirjani aluksi: ”Kirja Mannerheimista! Miksi vielä uusi kirja, onhan tästä kansallissankarista kirjoitettu kymmenittäin, ellei sadoittain elämäkertoja, tutkimuksia, artikkeleita ja hänet on nähty näyttämöllä tai valkokankaalla kohta kymmenien näyttelijöitten esittämänä?” Mannerheim on siis ”kaluttu luu”, mutta minäkin olen hänestä kirjoittanut kolme elämäkertaa ja sivunnut sotamarsalkan elämäntyötä lukuisissa omissa tutkimuksissani.

Nyt on kuitenkin ilmestynyt suomalais-puolalaisen Soisalon-Soinisen pariskunnan toimittamana ja osin kirjoittamana artikkelikokoelma *Mannerheim – Puolan vuodet*. Kirjan puolannos on lisäksi odotettavissa. Kysymyksessä on todellinen tapaus Mannerheim-kirjallisuudessa ja muutenkin! Ensinnäkään Puolaa koskevaa historiakirjallisuutta ei suomeksi ole ilmestynyt kovin paljon, ja uusi Mannerheim-kirja täyttää osittain tätäkin aukkoa. Jo pelkästään kirjan kuvitus on suuren kiitoksen arvoinen, sillä kuvamateriaali on kerrassaan tyrmäävän runsas. Se avaa suomalaiselle uuden, aikaisemmin tuntemattoman maailman. Voin kuvitella, että kirjan kuvituksessa on tehty valtava työ. Venäjän poliittisesta ja kulttuurisesta sorrosta pitkään kärsineen entisen itsenäisen kuningaskunnan ja suurvallan ylhäisön elämä avautuu kuvituksen avulla kuin todellinen eurooppalainen, maailmansotaa edeltänyt belle époque eli kaunis aikakausi: elämä parhaimmillaan ja rikkaimmillaan oli joillekin unohtumatonta.

Arvioni otsikossa ”Puola – Mannerheimin toinen isänmaa” tarkoitan toisella isänmaalla luonnollisesti Puolaa. Entä ensimmäinen isänmaa? Se on Venäjän keisarikunta. Mutta entä Suomi? Se on tietysti synnyinmaa. Gustaf Mannerheim oli jo yli 50-vuotias alkaessaan tutustua Suomeen laajasti, sillä nuorena hän tunsu vain akselin Turku-Helsinki-Hamina-Viipuri-Pietari. Ylioppilaskirjoituksiin valmistautuessaan hän joutui lähtemään Ruovedelle oppimaan – kuten hän veljelleen kirjoitti – ”tshunien kieltä”. Vapaussodan aikana Seinäjoki ja Vaasa tulivat tutuiksi, mutta vasta valtionhoitajakautenaan Mannerheim matkusteli laajasti synnyinmaassaan.

Suomella ei ollut komeaa valtiollista menneisyyttä, ei loistavaa kotimaista ylhäisaatelistoa. Kartanot olivat vaatimattomia verrattuna Venäjän ja Puolan oloihin, ja sosiaalinen elämä aatelistonkin piirissä oli kovin vaatimatonta. Mannerheim kaipasi loistoa ja aatelin elämäntapaa, johon upseerin arvo tarjosi mahdollisuuden. Itse sotilasala eli sotilasammatti sellaisenaan ei häntä kiinnostanut, vaikka hän olikin vaativa kouluttaja ja kurinpitäjä. Sotakatemiaan hän kerran pyrki ja reputti. Toinen mahdollisuuskin olisi ollut, mutta hän ei enää viitsinyt yrittää. Sotilasalalla häntä kiinnostivat hevoset, ratsut, vaikka hän Japanin-Venäjän sodan kokemustensa perusteella tajuusikin aselajin auttamattomasti vanhentuneen. Sen olivat osoittaneet Preussin-Ranskan sota 1870-luvulla sekä viimeistään mainittu Japanin sota. Alusta alkaen Mannerheimia olikin kiinnostanut sellainen ”upseerin elämä”, jota ei voinut Suomessa kokea. Mannerheim teki nuorena kaikkensa välttyäkseen omalta kansalliselta armeijalta, eikä hän halunnut omien sanojensa mukaan viettää eläkepäiviään ”Heinolan postimestarina”. Oli päästävä vaikka enoa kiristämällä ja sukulaissuhteita hyväksikäyttämällä chevalier-kaartiin – ja pääsihän hän lopulta. Kaarti avasi ovet hoviin ja palvelusvuodet Puolassa taas pääsyn Puolan ylhäisaatelin salonkeihin ja juhlasaleihin. Mannerheimin ylivertaista taitoa sopeutua osoitti, että hänet ”venäläisenä upseerina” Puolassa hyväksyttiin.

Soisalon-Soinisten Mannerheim-kirjan tekee erityisen arvokkaaksi se, että siinä valotetaan ensimmäistä kertaa kenraalin Puolan-vuosia laajasti. Aikaisemmat tiedot aiheesta olivat hyvin hataria, ja vasta Stig Jägerskiöld, ruotsalainen professori ja Mannerheimin sukulainen, toi ensimmäisen kerran esille kenraalin läheisen suhteen puolalaiseen ruhtinattareen Maria Lubomirskaan.

Käsiteltävän kirjan alussa lukijassa heräsi epäily, pidetäänkö siinä Mannerheimia Suomen itsenäisyyden isänä. Tekstin myötä onneksi ilmenee, että Mannerheim oli loppuun asti tsaarin uskollinen kenraali. Toisin kuin puolalainen aatelisto hän ei voinut luonnollisestikaan haaveilla entisen itsenäisyyden ja loiston palauttamisesta, koska sellaista ei ollut. Oma uraansa hän ei sortovuosina hitustakaan vaarantanut ryhtymällä toimimaan veljiensä ja sisariensa tavoin passiivisen vastarinnan piirissä. Mannerheim ei liikauttanut pikkusormeaankaan auttaakseen maastakarkotuksen kohteeksi joutunutta vanhinta veljeään, kreivi Carl Mannerheimia. Hän tosin edusti viimeisillä säätyvaltiopäivillä 1905–1906 sekä vapaaherrallista että kreivillistä sukuhaaraansa.

Samaan aikaan, kun Mannerheimin säätyveli ja tuleva presidentti Pehr Evind Svinhufvud vaati tiukasti venäläisten sortotoimien purkamista ja Suomen oman armeijan uudelleen perustamista – kaiken lisäksi suomen kielellä aatelissäädystä, mikä oli ennenkuulumatonta – vaikenen Mannerheim, eikä lausunut sanaakaan. Vuodenvaihteessa 1917–1918 Mannerheim saapui olosuhteiden pakosta synnyinmaahansa pakoon bolševismia, mutta hän ei suinkaan tullut luomaan itsenäistä Suomea vaan palauttamaan maahan järjestystä. Vaikka ajatus itsenäisestä Suomesta oli Venäjän vuosina ollut Mannerheimille vieras, hänestä tuli historian oikkujen takia itsenäisen Suomen merkittävin ja näkyvin puolustaja.

Kaikki Mannerheimissa kiinnostaa aina ratsastussaappaista kansainvälisiin suhteisiin, mikä on vuosikymmenet näkynyt Suomessa ja näkyy käsillä olevassa kirjassakin. Mielenkiintoinen osio käsittelee kahta kovin erilaista marsalkkaa: Puolan Pilsudskia ja Suomen Mannerheimia. Heidän taustansa sekä yhteiskunnallisesti että poliittisesti olivat tyystin erilaiset. Uutta suomalaislukijalle ovat myös Mannerheimin suhteet Puolaan ja ennen muuta puolalaisiin toisen maailmansodan aikana. Tällöin hän käytti Saksassa nauttimaansa arvostusta puolalaisten vangittujen ystäviensä ja heidän omaistensa auttamiseksi.

Kirjan suomalaisista kirjoittajista haluaisin mainita ennen muuta Anna ja Jukka Soisalon-Soinisen, jotka ovat myös toimittaneet kirjan ja tehneet siinä merkittävän, todellisen suurtyön. Kiinnostava on Jussi Nuortevan artikkeli diplomaattisuhteiden alkuvaiheista. Mielenkiintoinen on myös Jukka Mallisen artikkeli ”Candida pro causa ense candido”. Aina sitä oppii uutta: Helsingin roomalaiskatolinen Pyhän Henrikin kirkko valmistui vuonna 1860 Venäjän armeijan puolalaisia sotilaita varten – enpä hän ennen tiennyt!

Marek Potockin artikkelissa ”Puolalainen aristokratia” avautuu lukijan eteen aivan toinen maailma, jota Suomessa ei voinut kokea, suuraateliston elämäntapa. Mannerheim jos kukaan ei ollut nationalisti, hän oli kosmopoliitti. Sellaiset tulkinnat Suomen vapaussodan ajalta tai jatkosodan päiviltä, että Mannerheim ei pitänyt saksalaisista, ovat hölynpölyä! Mannerheimille tärkeintä oli kunkin sääty, ei kieli tai kansallisuus. Hän rakasti omaa keisarinnaansa, joka oli umpisaksalainen taustaltaan – mutta hän oli ylhäisaatellinen, ja se riitti. Puolasta löytyi se kosmopoliittinen suuraatelisto, jonka parissa Mannerheim halusi elää. Hän oli palvellut Venäjää kolme vuosikymmentä, ratkaisevat nuoruuden vuodet, eikä hän ollut koskaan kiintynyt synnyinmaahansa Suomen suuriruhtinaskuntaan. Tulevina vuosikymmeninä hän ei kiintynyt itsenäiseen Suomeenkaan. Hän tosin jopa yritti kiintyä

hankkimalla toisen maailmansodan jälkeen Kirkniemen kartanon, mutta yritys epäonnistui. Niin 1920- ja 30-luvuilla kuin viimeisinä elinvuosinaanakin sodan jälkeen Mannerheim pyrki aina poistumaan synnyinmaastaan ulkomaille – yleensä muiden, esimerkiksi rikkaaseen Wallenbergien ruotsalaiseen teollisuussukuun kuuluvan kreivitär d’Arcon siivellä. Gustafilla oli jo nuoresta lähtien taito käyttää muiden rahoitusta omaksi hyväkseen – jopa niin, että rikas tehtailija, eno Albert von Julin tuskastui monet kerrat. Säädyistä ja säädyn mukaisesta elämäntavasta oli voitava pitää kiinni – vaikka toisten rahoilla.

Pietarin hovin ja ennen muuta Puolan loistokkaan ylhäisaatelin elämän jälkeen tulo takaisin Suomeen joulukuussa 1917 on ollut Mannerheimille masentava. Suomen olojen on täytynyt näyttää todella ankeilta, köyhiltä ja masentavilta, mistä syystä täältä olikin lähdettävä pois niin pian kuin mahdollista vuoden 1919 katastrofaalisen presidentinvaalitappion jälkeen.

Kaiken kaikkiaan Soisalon-Soinisen pariskunnan toimittama ja osin kirjoittama sekä suomalais-puolalaisen kirjoittajakunnan tuottama artikkelikokoelma on merkittävimpiä Mannerheim-kirjoja muutamaan vuosikymmeneen. Spesifisten artikkelien lisäksi se avaa aivan uusia näkymiä kenraalin ja myöhemmän sotamarsalkan elämään ja valitsemaan elämäntapaan. Kirja kertoo Gustaf Mannerheimista ehkä enemmän kuin kirjoittajat ovat aavistaneetkaan – ja se on paljon!

MARTTI TURTOLA

Sotahistorian professori (emeritus)

Arviossa viitataan kirjoittajan teokseen Mannerheim (Tammi 2016).